



## Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

13.10.2022. Nr. 1-12/4

**Gulbenes novada sociālais dienests**  
nsd@gulbene.lv

**Gulbenes novada sociālā dienesta  
struktūrvienība Grupu māja**  
ginta.bleidela@gulbene.lv

**Informācijai: Latvijas Republikas  
Labklājības ministrija**  
lm@lm.gov.lv

### **Ziņojums par vizīti uz Gulbenes novada sociālā dienesta struktūrvienību Grupu māja**

Atruna: Lai mazinātu mazaizsargātās grupas – cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem – stigmatizāciju sabiedrībā, kā arī veicinātu izpratni par mājokļa nodrošinājumu pakalpojuma – grupu māju (dzīvokļu) (turpmāk – Pakalpojums) sniedzēju darbinieku vidū, ziņojuma tekstā turpmāk tiks lietots termins *iemītnieks* attiecībā uz Pakalpojuma klientu.

#### **Ievads**

2010. gada 31. martā Latvijas Republikā stājās spēkā 2006. gada 13. decembra Apvienoto Nāciju organizācijas *Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām*<sup>1</sup> (turpmāk – Konvencija). Pieņemot un apstiprinot Konvenciju, 2010. gada 28. janvāra likumā *Par Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām* tika noteikts, ka Konvencijas 33. panta 2. punktā minēto pārraudzību par Konvencijas īstenošanu nodrošina Latvijas Republikas tiesībsargs.

Lai īstenotu minēto pārraudzību, tiesībsargs veic pētījumus un monitoringus (jeb pārbaudes vizītes) par personu ar invaliditāti tiesību īstenošanu praksē. Tostarp tiesībsargs seko valstī realizētā deinstitucionalizācijas (turpmāk – DI) procesa norisei. Šī procesa

<sup>1</sup> Konvencijas teksts pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>

virsmerķis ir attīstīt sabiedrībā balstītus pakalpojumus, lai veicinātu vienas no vismazāk aizsargātajām sabiedrības grupām – cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem tiesību īstenošanu.

Aizvien vairāk cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem pārtrauc institucionālo aprūpi, lai ar atbilstošu atbalstu uzsāktu dzīvi sabiedrībā, jo pakalpojumu pieejamība pašvaldībās pēdējos gados ir pieaugusi. Norādāms, ka tiesībsargs ir saņēmis informāciju no nevalstisko organizāciju pārstāvju puses par iespējamām nepilnībām un neatbilstībām cilvēktiesību standartiem tieši jaunizveidoto Pakalpojuma nodrošināšanā.

Tiesībsargs jau iepriekš ir norādījis uz to, cik būtiski, lai pašvaldībām būtu izpratne par to nozīmi, motivācija un gatavība ne tikai izveidot Pakalpojuma infrastruktūru, bet gatavība šo Pakalpojumu nodrošināt atbilstoši to būtībai, nevis formāli. Tādēļ viena no Tiesībsarga biroja 2022. gada prioritātēm tika izvirzīta *DI procesa norise Latvijā*. Kā viena no šīs prioritātes mazajām aktivitātēm tika izvirzīta izvēles kārtībā apmeklēt dažas grupu mājas (dzīvokļus)<sup>2</sup> un paraudzīties kā tiek īstenots Konvencijas 19. pants *Patstāvīgs dzīvesveids un iekļaušana sabiedrībā*. Vienlaikus pievēršot arī uzmanību no Konvencijas 5. panta 3. punkta<sup>3</sup> un Konvencijas 9. panta<sup>4</sup> izrietošo saistību īstenošanai.

### **Konvencijas 19. panta *Patstāvīgs dzīvesveids un iekļaušana sabiedrībā* būtība**

[1] Šajā ziņojuma nodaļā ir apkopoti sniegtie secinājumi, ieteikumi un rekomendācijas no: Apvienoto Nāciju organizācijas Komitejas par personu ar invaliditāti tiesībām (turpmāk – Komiteja) 2017. gada 27. oktobrī publicētajiem vispārīgajiem komentāriem *General comment No. 5 (2017) on living independently and being included in the community*<sup>5</sup>, Apvienoto Nāciju organizācijas Augstā cilvēktiesību komisāra 2014. gada 12. decembra ziņojuma *Thematic study on the right of persons with disabilities to live independently and be included in the community*<sup>6</sup> un Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisāra 2012. gada 13. marta ziņojuma *The right of people with disabilities to live independently and be included in the community*<sup>7</sup>. Turpmāk minētie vispārējie cilvēktiesību standarti ir arī tie, kuriem ir pievērsta uzmanība apmeklējot grupu mājas (dzīvokļus).

[2] Sabiedrībā balstītu pakalpojumu mērķis ir nodrošināt personu ar tādu atbalstu, kas tai nepieciešams, lai tiktu galā ar garīgās veselības problēmu radītajām sekām un nodrošinātu dzīves kvalitāti. Konvencijā ir noteikts, ka personām ar invaliditāti ir tādas pašas tiesības kā citiem cilvēkiem, un viņiem jābūt iespējai tās izmantot. Būt neatkarīgam

<sup>2</sup> Grupu māja (dzīvoklis) ir māja vai atsevišķs dzīvoklis, kurā personai ar garīga rakstura traucējumiem nodrošina mājokli, individuālu atbalstu sociālo problēmu risināšanā un, ja nepieciešams, sociālo aprūpi. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1. panta 5. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68488-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-likums>

<sup>3</sup> Konvencijas 5. panta 3. punkts: *Lai veicinātu vienlīdzību un likvidētu diskrimināciju, dalībvalstis veic visus atbilstošos pasākumus, lai nodrošinātu, ka tiek veikti saprātīgi pielāgojumi.*

<sup>4</sup> Konvencijas 9. pants *Pieejamība*.

<sup>5</sup> Pieejami angļu valodā:

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/328/87/PDF/G1732887.pdf?OpenElement>

<sup>6</sup> Pieejams angļu valodā:

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/241/66/PDF/G1424166.pdf?OpenElement>

<sup>7</sup> Pieejams angļu valodā: <https://rm.coe.int/16806da8a9>

un būt sabiedrības daļai ir svarīgas cilvēktiesības. Taču daudzas personas ar invaliditāti<sup>8</sup> saskaras ar diskrimināciju, kas atņem šīs tiesības, izvēli un kontroli pār savu dzīvi.

[3] Dzīvošanas apstākļi būtu jāvērtē, ņemot vērā tādus jautājumus, kas saistīti ar personas izvēli:

- kas lemj, kad iemītnieks var iet un nākt, kādas personas drīkst ienākt iemītnieka dzīvesvietā;
- kas lemj par iemītnieka ikdienas aktivitāšu grafiku;
- kas lemj, kāda pārtika (ēdiens) tiks patērēta, kāda pārtika tiks pirktā un kas apmaksās izdevumus.

Iestādes, kas kontrolē šo izvēli, neatkarīgi no to lieluma un nosaukuma ir pretrunā Konvencijai un ir uzskatāmas par brīvības atņemšanu. Padziļinātas izpratnes trūkums par to, kas ir personu ar invaliditāti institucionalizācija, var novest pie tā, ka tiek veicinātas jaunākas iestāžu formas, ko slēpj virspusējas izmaiņas. Tādēļ Komiteja mudina valstis īstenot DI. Jo DI ir process, kas nodrošina pāreju uz dzīves apstākļiem personām ar invaliditāti, no institucionālām un citām segregācijas struktūrām uz sistēmu, kas nodrošina sociālo līdzdalību, kur pakalpojumus kopienā sniedz saskaņā ar individuālo gribu un vēlmēm.

[4] Konvencijas 19. panta mērķis ir novērst pamešanu, institucionalizāciju un segregāciju mājsaimniecībās, veicinot labvēlīgu un iekļaujošu vidi visiem un atceļot tiesību normas, kas liedz personām ar invaliditāti izdarīt izvēli, piespiežot tās dzīvot iestādēs vai citā nošķirtā vidē.

No Konvencijas 19. panta kopsaistē ar Konvencijas 12. pantu un 14. pantu izriet piespiedu institucionalizācijas un brīvības atņemšanas aizliegums, pamatojoties uz traucējumu esamību. Lai gan institucionalizācija dažādās situācijās var atšķirties, to definē atsevišķi kopīgi elementi:

---

<sup>8</sup> Konvencijas 1. pantā ir atrunāts: *Pie personām ar invaliditāti pieder personas, kurām ir ilgstoši fiziski, garīgi, intelektuāli vai maņu traucējumi, kas mijiedarbībā ar dažādiem šķēršļiem var apgrūtināt to pilnvērtīgu un efektīvu līdzdalību sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citiem.*



Tāpēc institucionalizācija nenozīmē tikai dzīvošanu konkrētā vidē; galvenokārt, runa ir par kontroles zaudēšanu noteiktas dzīvošanas kārtības uzlikšanas rezultātā.

### **Patstāvīgs dzīvesveids jeb neatkarīga dzīve**

[5] Dzīvošana patstāvīgi ne vienmēr nozīmē dzīvot vienatnē vai izolēti. Neatkarīga dzīve būtu jāuzskata par izvēles un kontroles brīvību atbilstoši Konvencijas 3. panta a) punktā nostiprinātajai cieņas un individuālās autonomijas ievērošanai. Tas nozīmē izdarīt izvēli par to, ko persona vēlas, un saņemt atbalstu, lai īstenotu šīs izvēles darbībā.

[6] Patstāvīgs dzīvesveids jeb neatkarīga dzīve nozīmē, ka personai ir viss nepieciešamais, kas palīdz kontrolēt savu dzīvi un pieņemt lēmumus par savu dzīvi:



### Būt iekļautam sabiedrībā

[7] Konvencijas 19. pantā nostiprinātās tiesības uz pastāvīgu dzīvesveidu un iekļaušanu sabiedrībā balstās uz trim galvenajiem jēdzieniem:

- izvēle;
- pieejami atbalsta pakalpojumi; un
- tāda pati sociālo pakalpojumu un objektu pieejamība un atbilstība, kāda ir citiem sabiedrības locekļiem.

Īpaši atzīmējams, ka Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs ir norādījis, ka *arī tad, ja personai ar invaliditāti tiek izvēlēta dzīvesvieta, kura fiziski atrodas sabiedrībā, ir jāņem vērā dažādi citi faktori: gan mājokļa fiziskais lielums un struktūra, gan arī tiesību, iespējas izvēlēties un pašnoteikšanās respektēšana, pakalpojumu sniedzēju nodrošinātā kvalitāte un attieksme, reālā sociālās vides pieejamība un atbalsta un piekļuves atbilstība. To cik lielā mērā persona tiek iekļauta sabiedrībā, un kāda ir tās līdzdalības pakāpe, nosaka ne vien ar dzīvesvietu saistīti pakalpojumi, bet arī veids kādā tiek sniegti visi citi ar tiesībām dzīvot sabiedrībā saistīti pakalpojumi.* Tāpat jau iepriekšējos ziņojumos Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs ir brīdinājis, ka nav atļauti nekādi pasākumi, kas varētu pārtraukt personas rehabilitāciju vai apdraudēt šīs personas veselību vai tiesībspēju.

[8] Būt iekļautam sabiedrībā nozīmē dzīvošanu un laika pavadīšanu kopā ar sev tuviem cilvēkiem – radniekiem, draugiem, domubiedriem. Iesaistīties sabiedriskajā dzīvē – piedalīties pašvaldības iedzīvotāju sanāksmēs, iesaistīties lēmumu pieņemšanā, tādējādi uzlabojot savu dzīves kvalitāti. Nenoliedzami, iekļauties sabiedrībā nozīmē arī iegūt profesiju, strādāt sev piemērotā darba vietā, attīstīt sev interesējošās prasmes un hobijus,

iegūt jaunas zināšanas un talantus, piedalīties pasākumos, nodarboties ar sev tīkamu brīvā laika aktivitāti. Sev pieņemamā laikā apmeklēt bibliotēkas, izstādes, doties ekskursijās un izbraucienos.

### **Gulbenes novada sociālā dienesta struktūrvienība Grupu māja**

[9] 2022. gada 1. augustā Tiesībsarga biroja Prevencijas daļas vadītāja L. Namniece - Bērziņa, Prevencijas daļas konsultante sociālajos jautājumos V. Sproģe – Saksons, Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas juridiskā padomniece I. Zonenberga kopā ar pieaicināto Invalīdu un viņu draugu apvienība *Apeirons* vides pieejamības ekspertu J. Briedi apmeklēja Gulbenes novada sociālā dienesta struktūrvienību Grupu māja (turpmāk – Grupu māja).



[10] Vizītes mērķis bija iepazīties ar sniegto Pakalpojumu un tā atbilstību vispārējiem cilvēktiesību standartiem.

Vizītes diena un laiks netika iepriekš saskaņots ar Grupu mājas vadītāju. Tomēr jānorāda, ka ņemot vērā Pakalpojuma būtību, 2022. gada 21. jūlijā un 3. augustā visiem Pakalpojuma sniedzējiem, tika nosūtīta informatīva vēstule, kurā sniegta informācija, ka *Tiesībsarga biroja pārstāvji sākot ar 2022. gada 1. augustu plāno izvēles kārtā apmeklēt vairākas Latvijā esošās grupu mājas (dzīvokļus).*<sup>9</sup>

<sup>9</sup> Elektroniskā vēstule ar Nr.1-5/182 tika kopumā nosūtīta 41 grupu mājām (dzīvokļiem), ņemot vērā Labklājības ministrijas sniegto informāciju par šī pakalpojuma sniedzējiem un to aktuālo kontaktinformāciju.

Grupu mājai vēstule tika nosūtīta uz elektronisko adresi [inese.kindzule@gulbene.lv](mailto:inese.kindzule@gulbene.lv). Vizītes dienā tika konstatēts, ka Grupu māja konkrēto vēstuli nebija saņēmusi, jo bija mainījusies iestādes elektroniskās saziņas kontaktinformācija. 2022. gada 1. augustā vēstule atkārtoti tika pārsūtīta uz Grupu mājas elektronisko adresi [ginta.bleidela@gulbene.lv](mailto:ginta.bleidela@gulbene.lv). Vienlaikus Grupu mājas vadītāja tika aicināta arī Labklājības ministrijai, kura uztur sociālo pakalpojuma reģistru, sniegt aktuālo saziņas kontaktinformāciju par pakalpojuma sniedzēju.

## 1. Vispārīga informācija par pakalpojuma sniedzēju

**Adrese: Doktorāts, Tirza, Tirzas pag., Gulbenes nov., LV-4424**

<b>Mājaslapa:</b>	-
<b>Sociālie tīkli</b>	Facebook – Gulbenes Novads “Vidzeme iekļauj” “Grupu māja”
<b>Iestādes juridiskais statuss:</b>	Pašvaldības iestādes struktūrvienība
<b>Pakalpojuma vadītāja:</b>	Ginta Bleidela, vadītāja
<b>Pakalpojuma reģistrēšanas datums:</b>	2022. gada 4. janvārī Pirmais iemītņieks uzņemts 2022. gada februārī
<b>Sniedzamais pakalpojums:</b>	grupu māja (dzīvoklis) plānotais iemītņieku skaits:16 Vizītes dienā Pakalpojumu saņēma 9 personas. Vizītei noslēdzoties ieradās 2 jauni iemītņieki.
<b>Personu grupa:</b>	personas ar garīga rakstura traucējumiem
<b>Personas (pēc vecuma un dzimuma)</b>	pilngadīgas personas (abu dzimumu)

### 1.1. Darbinieku skaits un darba laiks

Gulbenes novada sociālā dienesta sniegtā informācija				
<b>Amats</b>	1 vadītājs/ sociālais rehabilitētājs	1 sociālais darbinieks	4 aprūpētāji	Grupu mājā kopā strādā 6 darbinieki
<b>Darba laiks</b>	pilna darba slodze – pieejams darba dienās	pilna darba slodze – pieejams darba dienās	pilna darba slodze, kas strādā maiņu darbu	

2022. gada 1. augusta vizītē iegūtā informācija (sarunas, maiņas grafiks augustam)			
<b>Amats</b>	1 vadītājs, kas vienlaikus pilda sociālā rehabilitētāja pienākumus	1 sociālais darbinieks	4 aprūpētāji
<b>Darba laiks</b>	Piecas dienas nedēļā pilda abus amatus (pārmaiņus gan darba dienās gan brīvdienās)	Pieejams divas reizes nedēļā, plkst. 8.00 – plkst. 17.00	Maiņu darbs – tiek nostrādātas 24 stundas un tad 3 dienas brīvas

[11] Apzinoties, ka DI projekta ietvaros izveidoto sabiedrībā balstīto pakalpojumu cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem kvalitātes atbilstība cilvēktiesību standartiem ir jānodrošina pašvaldībām, ir būtiski, lai pašvaldībām (gan vadības līmenī, gan pakalpojuma nodrošināšanā iesaistītajām personām) būtu izpratne par personu ar invaliditāti tiesību

fundamentālo nozīmi, kā arī motivācija un gatavība šos Pakalpojumus nodrošināt atbilstoši Pakalpojumu saņēmēju vajadzībām un šī Pakalpojuma būtībai, nevis formāli. Būtiska ir ne tikai infrastruktūras izveide, bet ir nepieciešams pietiekams un atbilstoši apmācīts cilvēkresurss konkrētā pakalpojuma kvalitatīvai sniegšanai.

Nepieciešamo darbinieku skaitu nosaka sociālo pakalpojumu sniedzēja institūcijas vadītājs vai augstāka institūcija, pamatojoties uz sociālo pakalpojumu sniedzēja institūcijas vadītāja priekšlikumu.<sup>10</sup> Vizītē, sarunā ar Grupu mājas vadītāju, tika iegūta informācija un gūts apstiprinājums tam, ka būtu lietderīgi, ja sociālais rehabilitētājs strādātu pilnas slodzes darba dienu.

#### Rekomendācija:

Aicinu Grupu mājas vadītāju sadarbībā ar Gulbenes novada sociālā dienesta vadību rast iespēju piesaistīt sociālo rehabilitētāju, kas strādātu pilnas slodzes darba dienu. Kā arī vērtēt nepieciešamību un iespējamību piesaistīt citus speciālistus atbilstoši iemītnieku vajadzībām (piemēram, psihologu, veidot atbalsta grupas, narkologu u.c.), lai nodrošinātu pēc iespējas kvalitatīvāku Pakalpojumu.

## 2. Sociālais atbalsts iemītniekiem

### 2.1. Iemītniekam pieejamais atbalsts sociālo problēmu risināšanā

Personām ar funkcionāliem traucējumiem<sup>11</sup> grupu mājās (dzīvokļa) pakalpojumu sniedzējs nodrošina iemītniekiem atbalstu sociālo problēmu risināšanā (definējot atbalsta veidus).

[12] Vizītes laikā novērotais: No izlases veidā apskatītajām Grupu mājas iemītnieku klientu lietām un Grupu mājas informatīvajiem stendiem, netika iegūta informācija par iemītnieku sociālo prasmju pilnveidi vai saskarsmes iemaņu apgūšanu ikdienā. Tāpat arī no dokumentācijas nevarēja pārliecināties par Grupu mājas darbinieku sniegto atbalstu darba meklēšanā. Vizītes laikā tika saņemta informācija, ka divi iemītnieki strādā algotu darbu, tomēr vienam no iemītniekiem ir grūtības uzturēt pozitīvas darba attiecības. Pārējie Grupu mājas iemītnieki ikdienā pirmo dienas daļu pavada dienas centrā, arī vizītes dienā iemītnieku atgriešanās notika pēc pusdienā.

Turklāt vizītē apstiprinājās Tiesībsarga biroja rīcībā esošā informācija, kas tika novērots arī vizītes laikā, ka Grupu mājas iemītniekiem ir savstarpēji konflikti, kurus darbinieki nespēj ilgstoši atrisināt. Ietilkušajā konfliktā tiek iesaistīti arī citi Grupu mājas iemītnieki, kas kopumā var pasliktināt savstarpējās attiecības gan starp Grupu mājas iemītniekiem, gan arī attiecības ar darbiniekiem. Turklāt aktuāla problemātika atsevišķiem Grupu mājas iemītniekiem ir ilgstoša alkohola lietošana.

<sup>10</sup> 2017. gada 13. jūnija Ministru kabineta noteikumu Nr. 338 Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem 2. punkta 2.2. apakšpunkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/291788-prasibas-socialo-pakalpojumu-sniedzjiem>

<sup>11</sup> Funkcionālais traucējums ir slimības, traumas vai iedzimta defekta izraisīts fiziska vai garīga rakstura traucējums, kas ierobežo personas spējas strādāt, aprūpēt sevi un aprūtināt personas iekļaušanos sabiedrībā. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1. panta 4. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68488-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-likums>



[13] No sarunām ar Grupu mājas darbiniekiem un uz vietas esošajiem iemītniekiem, kā arī iepazīstoties ar Grupu mājas apkārtni, varēja secināt, ka fiziski aktīvu dzīvesveidu var uzturēt nodarbojoties ar zemkopības darbiem pie Grupu mājas teritorijas un siltumnīcā, kā arī pie sociālā rehabilitētāja nodarbībās, kuras notiek sporta laukumā. Diemžēl nevarēja izdarīt objektīvu secinājumu par fiziski aktīva dzīvesveida nodrošināšanu, jo sociālā rehabilitētāja nodarbības netiek dokumentētas (vismaz vizītes dienā netika saņemta informācija, ka tās tiktu dokumentētas).

[14] No pozitīvās puses ir atzīmējama iemītnieku sadzīves prasmju uzturēšana, tika novērota iemītnieku patstāvīga ēdiena pagatavošana un iemītnieku telpu uzkopšanas grafiks. Kā arī sociālā darbinieka individuālās konsultācijas ar iemītniekiem un sociālā darbinieka darba lapa par veiktajām darbībām tiek regulāri dokumentētas. Aprūpētāja atrodas Grupu mājā pastāvīgi un viņas darba uzdevumos ikdienā ietilpst, sniegt atbalstu pašaprūpē iemītniekiem.

#### Rekomendācija:

Jāizveido publiski pieejamu grafiku (gan iemītniekiem, gan apmeklētājiem un darbiniekiem) ar paredzamām aktivitātēm, pasākumiem ar fiziskām aktivitātēm. Turklāt jāparedz pasākumus saskarsmes prasmju uzlabošanai, kā arī jāsniedz atbalstu darba meklēšanā un darba attiecību veidošanā. Ieteicams piesaistīt papildus speciālistus un izmantot, piemēram, Eiropas Sociālā fonda projekta *Vidzeme iekļauj* ietvaros pašvaldībā pieejamos pakalpojumus.<sup>12</sup>

## **2.2. Sociālo pakalpojumu un individuālo sociālās rehabilitācijas plānu nodrošinājums atbilstoši iemītnieka vajadzībām**

Individuālo sociālo rehabilitācijas vai sociālo aprūpes plānu (turpmāk – rehabilitācijas plāns) atbilstība 2017. gada 13. jūnija Ministru kabineta noteikumu Nr. 338 *Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem* (turpmāk – MK noteikumi Nr. 338) 5. punkta prasībām:

1. sākotnējā iemītnieka sociālās situācijas novērtēšana;
2. sociālo problēmu definējums;
3. sociālās rehabilitācijas mērķi;
4. sociālās rehabilitācijas uzdevumi un veicamie pasākumi;
5. termiņš;
6. vienošanās ar iemītnieku par veicamajiem pasākumiem sociālās problēmas risināšanai vai mazināšanai;

novērtējums par iemītnieka sociālās situācijas izmaiņām un sasniegtiem rezultātiem.

[15] Vizītes laikā novērotais: Turpmāk tiks analizēta vizītes laikā iegūtā informācija atbilstoši MK noteikumu Nr. 338 5. punkta prasībām.

<sup>12</sup> Tiesībsargs saņēma Gulbenes novada sociālā dienesta vēstuli 08.08.2022 Nr. SD2.4/22/312, kurā minēts: *ESF projekta "Vidzeme iekļauj" ietvaros ir pieejams psihologa konsultāciju pakalpojums, atbalsta grupu pakalpojums, atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojums, fizioterapeita konsultācijas, ergoterapeita konsultācijas, mūzikas terapija, logopēda pakalpojums.*

1. Iemītņieka sociālās situācijas novērtēšanu veic dažādi speciālisti - pašvaldības sociālais darbinieks, Grupu mājas sociālais darbinieks vai valsts ilgstošās sociālās aprūpes centra darbinieki.  
*Ieteicams analizēt sociālās situācijas novērtēšanas dokumentāciju, lai veiktu secinājumus par jomām, kurās iemītņiekiem nepieciešams atbalsts.*
2. Tikai dažas no iemītņieku problēmām tiek definētas.  
*Ieteicams novērtēšanas kartē konstatētās sociālās problēmas, iekļaut rehabilitācijas plānā.*
3. Mērķis atbilst definētai problēmai.
4. Uzdevumi definēti, kā nodarbības/aktivitātes mērķu sasniegšanai.  
*Ieteicams veidot uzdevumus plānveidīgi (strukturēti, secīgi), lai veicinātu iemītņieka izpratni par darbībām, kuras vispirms nepieciešams izdarīt un kuras vēlāk, lai uzlabotu savu sociālo funkcionēšanu.*
5. Nav noteikts termiņš.  
*Ieteicams rakstīt regularitāti (reizes mēnesī vai nedēļā) un konkrētu termiņu (datumu), kura laikā paredzēts risināt vai mazināt iemītņieka sociālo problēmu.*
6. Ir iemītņieka paraksts, kas apliecina iepazīšanos ar rehabilitācijas plānu.
7. Ir rehabilitācijas plāna apraksts, kurā tiek fiksēti novērojumi, uzdevumu pārrunāšana un sasniegtie rezultāti.

Visiem Grupu mājas iemītņiekiem nav izstrādāts rehabilitācijas plāns, kā to paredz normatīvais regulējums pakalpojuma sniedzējiem.

Rekomendācija:

Jāizstrādā katram iemītņiekam rehabilitācijas plānu atbilstoši viņu individuālajām vajadzībām. Aicinām rehabilitācijas plānos ierakstīt arī papildus nepieciešamos rehabilitācijas pasākumus un resursus, kā arī pilnveidot tos atbilstoši augstāk minētajiem ieteikumiem.

### **2.3. Pašvaldības sociālā dienesta sniegtais atbalsts**

[16] No sarunām ar iemītņiekiem, kuri bija uz vietas Grupu mājā, varēja secināt, ka iemītņieki nebija pietiekami informēti par to vai viņiem pašiem ir jāveic līdzmaksājumi par Pakalpojumu, kā arī informāciju par pakalpojuma apmaksas kārtību nevarēja sniegt Pakalpojuma vadītāja.<sup>13</sup> Tāpat tika saņemta informācija gan no darbiniekiem, gan klientiem, kas liecina par ikdienā pastāvošajām problēmām finanšu pratības jautājumos.

<sup>13</sup> Latvijas iedzīvotāju finanšu pratības stratēģijā 2021.-2027.gadam, skatīt [Finansu-pratibas-strategija.pdf \(financelatvia.eu\)](#) cilvēki ar dažādām invaliditātēm, tostarp cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem ir sociālās atstumtības risam pakļauta grupa. Finanšu pratība, jo īpaši aktuāla kļūst, šīs mērķgrupas pārstāvjiem uzsākot saņemt sabiedrībā balstītus pakalpojumus, jo atbildība par savu finanšu plānošanu būtiski pieaug. Ievērojot minēto ir būtiski sniegt konkrētus atbalsta pasākumus, lai pilnveidotu prasmes un

[17] Vizītes laikā tika iegūta informācija par to, ka ar katru iemītnieku ir noslēgts Pakalpojuma līgums. Izlases kārtā apskatoties atsevišķus noslēgtos līgumus, varēja secināt, ka tie ir sastādīti juridiskā valodā, kas ne vienmēr bez atbilstošas palīdzības var būt skaidri saprotams un uztverams personām ar garīga rakstura traucējumiem.

[18] No vizītē iegūtās informācijas varēja arī secināt, ka iemītnieki nebija informēti par nepieciešamību vērsties pašvaldības sociālajā dienestā, lai saņemtu sev nepieciešamo sociālo palīdzību vai sociālos pakalpojumus. Dažiem no iemītniekiem bija vajadzība pēc sociālās palīdzības. Ņemot vērā to, ka iemītniekam ir jāpārzina sociālās palīdzības saņemšanas kārtība, lai spētu patstāvīgi vai ar atbalstu aizpildīt nepieciešamo dokumentāciju māsasaimniecības statusa izvērtējumam sociālajā dienestā, tādēļ iemītniekam ir jābūt pieejamai un izskaidrotai informācijai par sociālās palīdzības saņemšanas kārtību. Turklāt pašvaldībai ir jānodrošina arī sociālie pakalpojumi atbilstoši pašvaldības iedzīvotāju vajadzībām, nodrošinot iespēju personai vērsies ar iesniegumu nodrošināt personas vajadzībām nepieciešamos pakalpojumus.

[19] Jānorāda, ka iemītnieki pēc būtības ir tādi paši sociālā dienesta klienti, kuriem ir tiesības savu sociālo problēmu risināšanai vērsties sociālajā dienestā, tostarp saņemt palīdzību iesnieguma sastādīšanā. Tāpat norādāms, ka pakalpojumu neesamība vai nepieejamība nevar būt par iemeslu palīdzības atteikšanai<sup>14</sup>, it sevišķi palīdzība iesnieguma sagatavošanā. Tiesībsargs apzinās, ka pašvaldībām var būt ļoti atšķirīgi resursi un pieejamo pakalpojumu klāsts. Tomēr uzsverams, ka ikviens atteikums saskaņā ar normatīvo regulējumu ir noformējams rakstiski, kā arī apkopotā veidā sniegtie atteikumi ilgtermiņā var kalpot kā objektīvs pamatojums pašvaldības politikiem jaunu sociālo pakalpojumu izveidei konkrētajā pašvaldībā vai konkrētai mērķgrupai atbalsta pasākumu atvēlētā finansējuma pieaugumam nākamajos periodos, kas ilgtermiņā noteikti veidos iekļaujošāku sabiedrību.

#### Rekomendācija:

1. Ir jāpievērš uzmanību un jāpilnveido iemītnieku finanšu pratību. Aicinām, ieklausoties iemītnieku viedokļos, sniegt atbalstu, risinot gan īstermiņa, gan ilgtermiņa finanšu jautājumu risināšanā, tādējādi pēc iespējas veicinot šo personu veiksmīgāku iekļaušanos sabiedrībā.

2. Lai veicinātu iemītnieku izpratni par tiesībām un pienākumiem, ko paredz konkrētās jaunās līgumsaistības, būtiski apsvērt līguma būtisko nosacījumu uzskaitījumu atveidot papildu dokumentā, izmantojot vieglās valodas principus<sup>15</sup>.

---

zināšanas, kas ļautu šiem cilvēkiem pieņemt izvērstus lēmumus par viņiem pieejamiem finanšu resursiem un pakalpojumiem, kā arī pasargātu viņus no ļaunprātīgām rīcībām un izmantošanas.

<sup>14</sup> Pašvaldībai, kuras teritorijā ir deklarētā personas dzīvesvieta, ir pienākums nodrošināt personai iespēju saņemt tās vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9. panta pirmā daļa. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68488-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-likums>

<sup>15</sup> Par vieglo valodu skatīt, piemēram, [vielās valodas rokasgrāmatu](#) (piemēram, 63.- 69.lpp.). Tiem cilvēkiem, kuriem psihosociālie traucējumi būtiski ietekmē kognitīvās spējas un atmiņu, mazina koncentrēšanos un motivāciju, vieglā valoda var kļūt par nozīmīgu līdzekli, uzlabojot komunikāciju un mijiedarbību ar sabiedrību. Cilvēkiem ar psihosociāliem traucējumiem ir tiesības uz saprotamu informāciju, kas palīdzētu izdarīt apzinātu izvēli (...).

3. Aicinu izglītēt iemītniekus, par iespēju vērsties patstāvīgi sociālajā dienestā un izmantot novadā pieejamos resursus (sociālo palīdzību un sociālos pakalpojumus), iemītnieku sociālo problēmu risināšanai un papildus atbalstam.

4. Saskaņā ar Gulbenes novada sociālā dienesta vēstuli<sup>16</sup>: *Aktualizējot individuālo attīstības plānu ir iespēja piešķirt dažādus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus*. Līdz ar to ir papildus jāizmanto Gulbenes novadā pieejamos resursus iemītnieku sociālo problēmu risināšanā.

5. Lai iemītniekus izglītotu par maksāšanas kārtību un sniegtu nepieciešamo atbalstu dokumentu iesniegšanai, Gulbenes novada pašvaldībai būtu jāapsver iespēja par atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojuma nodrošināšanu, ja tas vēl nav izdarīts.

### **3. Medicīniskās palīdzības pieejamība, t.sk. ārstu un citu speciālistu pieejamība**

[20] Vizītes dienā tika saņemta informācija, ka visi Grupu mājas iemītnieki ir reģistrēti pie ģimenes ārsta un psihiatra. Vizītes laikā sarunās ar iemītniekiem, kuri bija uz vietas Grupu mājā, tika iegūta arī informācija, ka somatisku saslimšanu vai traumu gadījumā darbinieki sniedz iemītniekiem atbalstu un palīdzību veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanai, zāļu iegādei, kā arī atsevišķos gadījumos ticis izmantots Gulbenes novada sociālā dienesta piešķirts transports iemītnieka nogādāšanai uz citu pilsētu ārstniecības pakalpojuma saņemšanai, kas vērtējams pozitīvi.

[21] Vizītes dienā tika saņemta informācija, ka pastāv problēmas ar zāļu lietošanu (nereti iemītnieki aizmirst iedzert zāles vai arī lieto lielākas devas kā to nozīmējis ārsts), kā arī ne vienmēr iemītnieki izprot regulāru ārsta apmeklējuma nozīmi. Lai arī vēlāk saņemtajā rakstveida informācijā no Gulbenes novada sociālā dienesta norādīts, ka sadarbība ar mediķiem tiek vērtēta kā laba un iemītniekiem pastāv iespēja izvēlēties ģimenes ārstu, kā arī mainīt ārstējošo psihiatru, tomēr veselības aprūpes jautājumiem ir pievēršama lielāka uzmanība. Īpaši būtiski tas ir iemītniekiem, kuru veselības stāvoklis ir atkarīgs no regulāras medikamentozās terapijas, jo uzsākot dzīvi sabiedrībā ir būtiski turpināt veidot iemītnieka izpratni par slimības stāvokli un veicināt veselību veicinošu uzvedību arī jaunajos apstākļos. Visefektīvāko mērķu sasniegšanai būtu nepieciešams izmantot multidisciplināras komandas pieeju.

#### **Rekomendācijas:**

1. Regulāri jāseko līdzi veselības aprūpes jautājumiem, sniedzot atbalstu iemītniekiem. Jāizmanto starpprofesionāļu komandas darba pieeju, iesaistot ārstniecības personas.

2. Lai sociālais atbalsts un darbs ar iemītniekiem būtu pilnvērtīgāks, sniedzot atbalstu tieši veselības jautājumos, aicinu savā darbā izmantot mācību materiālu *Mans klients/mans pacients – izaicinājumi darbā ar personām ar psihiskiem, uzvedības un nervu sistēmas attīstības traucējumiem*<sup>17</sup>.

<sup>16</sup> Gulbenes novada sociālā dienesta 08.08.2022 vēstule Nr.SD2.4/22/312.

<sup>17</sup> Materiāls paredzēts gan medicīnas personālam, gan sociālajā jomā strādājošajiem, t.sk. sociālajā dienestā strādājošajiem. Minētais materiāls sniedz iespēju apgūt zināšanas un padziļinātu izpratni par psihisko traucējumu veidiem, attīstību, ietekmi uz iemītnieka līdzestību sadarbības procesā, kā arī sniedz praktiskus ieteikumus komunikācijas uzlabošanai, līdzestības veicināšanai un sabiedrības stigmatizācijas mazināšanai. Pieejams: [mans\\_klients.pdf \(talakizglitiba.lv\)](#)

3. Ievērojot to, ka vizītes laikā cita starpā tika iegūta informācija arī par to, ka iemītņieki krīzes brīžos ir tikuši stacionēti psihoneiroloģiskajā slimnīcā, bet paši iemītņieki šādu stacionēšanu nereti uztver kā izolēšanu no ierastās vides un sodu, būtiski veselības aprūpes plānā ietvert arī krīzes plānu, kā arī plāna sastādīšanā iesaistīt pašu iemītņieku. Šāda plāna izveide ilgtermiņā var veicināt un uzlabot iemītņieka uzticamības attiecības gan ar mediķiem, gan Grupu mājas personālu.

#### 4. Vides pieejamība

[22] Vizītes laikā tika konstatēts, ka ēkai pieguļošā teritorija ir nelīdzena, un pārvietoties tajā ar palīglīdzekļiem ir apgrūtināsi, bet ar riteņkrēslu paša spēkiem tas nav iespējams. Šobrīd nokļūt no brauktuves līdz ēkas pandusam ar riteņkrēslu nav iespējams, jo nav izveidots savienojums.

[23] Ēkas 1. stāvā izvietotās istabas, sanmezgls un virtuve, atpūtas telpa ir pielāgotas cilvēkiem ar būtiskiem kustību traucējumiem. Darbiniekiem, mainot kādai telpai funkciju, jāpatur prātā, ka 1. stāvs ir pielāgots cilvēkiem ar būtiskiem kustību traucējumiem, līdz ar to darbinieku telpas būtu vēlams izvietot ēkas 2. stāvā. Tika novērots, ka vienā no 1. stāva pielāgotajām istabām ir ierīkots kabinets darbiniekam.

[24] Ēkas 2. stāvs nav pieejams cilvēkiem ar būtiskiem kustību traucējumiem. Lai gan 1. un 2. stāva telpas ir dublējošas, tika novērots, ka šī situācija iemītņieku starpā rada konfliktus un var nostādīt iemītņiekus nevienlīdzīgā pozīcijā. Līdz ar to, attīstot grupu dzīvokļu ēkas nākotnē, vides pieejamību cilvēkiem ar būtiskiem kustību traucējumiem jānodrošina visā ēkā, pat ja ēkas augstākajos stāvos nav paredzētas istabas cilvēkiem ar kustību traucējumiem.

[25] Tika novērots, ka istabā ir iegādātas mēbeles, lai gan šajā istabā vēl nav ieradies iemītņieks. Mēbeles istabās būtu jāiegādājas tajā brīdī, kad ir skaidrs, kurš būs iemītņieks. Tas īpaši ir svarīgi, ja cilvēkam ir kādi funkcionāli, piemēram, kustību traucējumi. Pretējā gadījumā, iegādājoties kaut ko universālu, var rasties situācija, ka, piemēram, gulta vai skapis nav piemērots un cilvēks to nevar lietot. Līdz ar to rodas situācija, ka finanšu līdzekļi ir iztērēti, bet nav sasniegts mērķis.

#### Rekomendācija:

Aicinu iepazīties ar Ziņojuma pielikumu Nr. 1 *Vides pieejamības audits*, kurā ir sniegts vērtējums par jautājumiem, kas saistīti ar Grupu mājas vides pieejamību un universālo dizainu, un ieviest tajā sniegtos ieteikumus.

Apzinot, ka darbs ar personām ar garīga rakstura traucējumiem ikdienā nereti ir ļoti sarežģīts un laikietilpīgs, lai sasniegtu uzlabojumus ilgtermiņā gan konkrēta cilvēka dzīvē, mazinot sociālo atstumtību, gan lauztu stereotipus un mazinātu aizspriedumus pret šiem cilvēkiem sabiedrībā kopumā. Lai pilnveidotu Pakalpojumu un atvieglotu Grupu mājas darbinieku ikdienas darbu un uzdevumu izpildi, aicinu izvērtēt un ievērot sniegtās rekomendācijas. Lūgums mēneša laikā informēt par veiktajām vai plānotajām darbībām

sniegto rekomendāciju īstenošanā (par plānotajām darbībām, norādot sniegto rekomendāciju īstenošanas termiņus).

Pateicos par Grupu mājas darbinieku sniegto informāciju vizītes laikā un sadarbību ar Tiesībsarga biroja darbiniekiem.

Pielikumā: Vides pieejamības audits uz 12 lpp. (visiem adresātiem).

Ar cieņu  
tiesībsargs

Juris Jansons

*Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu*